

TANÁRKÉPZÉSBEN RÉSZT VEVŐ HALLGATÓK ÉRTÉKVILÁGÁNAK FELTÁRÁSA

Jancsák Csaba a *Students of Teacher Education in Hungary: before and during the Bologna Process* című könyvében a Bologna-folyamat előtti és alatti időszakban a hazai tanárképzésben részt vevő hallgatók értékvilágának feltárására és az azt befolyásoló tényezők azonosítására vállalkozik.¹ A szerző már közel két évtizedes munkásságának középpontjában elsősorban az ifjúságkutatás áll, ezen belül is kiemelkedő szerepet töltenek be a tanárképzős hallgatók (Jancsák 2011, 2012, 2017).

A Presa Universitară Clujeană gondozásában megjelent könyv keretbe helyezi a szerző többéves kutatómunkáját. Az első részben egy 2009-ben végzett kutatás részleteibe kapunk betekintést. A Bologna-folyamat hajnalán a Szegedi Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem nyolc karáról összesen 526 hallgatót vontak be a kutatásba. A papíralapú kérdőíves vizsgálat során a hallgatók tanulmányi előmenetelével, értékvilágával, jövőorientációjával, karrier-elképzeléseivel, valamint a tanári hivatás és a tanárképzés megítélésével kapcsolatos kérdésekre válaszoltak. A második kutatás már a Bologna-folyamat alatti időszakban, 2011-ben zajlott le. Az Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet segítségével végzett országos reprezentatív adatgyűjtés során 19 egyetemi kar és 12 neveléstudományi intézet mintegy 1210 tanárszakos hallgatója válaszolt a kérdésekre. A könyv második felében ennek a nagyvolumenű kutatásnak olyan aspektusaival ismerkedhetünk meg, mint a középfokú oktatásból a felsőoktatásba való átmenet jellemzői, valamint a szak- és az intézményválasztás mögött húzódó motivációs tényezők.

A téma relevanciáját egyrészt az utóbbi évtizedekben a magyar felsőoktatást érintő változások, másrészt a 21. század felgyorsult világa, a folytonos átalakulásban lévő gazdasági és társadalmi környezet adja. A szerző hangsúlyozza, hogy a tudás fogalmának megváltozásával az iskola és a tanár feladatai is átalakultak, a felsőoktatás expanziójával pedig megjelentek azok a nem hagyományos hallgatók, akik sajátos igényekkel, tanulási lehetőségekkel és értékekkel rendelkeznek. A felsorolt

tényezők új környezetbe helyezik a tanárképzést. Mivel a tanár személye hatással van a tanulók iskolai előmenetelére, így közvetetten a későbbi munkaerőpiaci helyzetüket befolyásolja (Csapó 2016, Jancsák 2012, 2017), ezért kulcsfontosságú megismerni a jövő nemzedékét majdan oktató tanárképzős hallgatók gondolkodásmódját.

Fontos hangsúlyozni, hogy a könyvben bemutatott kutatások az egyetemi hallgatók szemszögéből közelítik meg a tanárképzést alapjaiban érintő kérdéseket. Abból a szakirodalmi megállapításból indulnak ki, hogy a hallgatók értékvilága alapvetően tükrözi az intézményben folyó oktatás jellegét, tartalmát és egyéb, formális és nem formális tényezők hatását egyaránt. Az effajta visszajelzések figyelembevétele lehetővé teszi a hallgatók és a képzőhelyek, valamint az oktatáspolitikai döntéshozók közötti kommunikációt, ami pedig a hatékonyság növelése szempontjából releváns.

A könyv visszatérő motívuma a változás. Az ismertetett eredmények szerint a hallgatók értékvilágában a tradicionális értékhordozók (iskola, állam) egyre kevésbé játszottak meghatározó szerepet, ugyanakkor új befolyásoló tényezők kerültek előtérbe (média, kortársak). Ez a fajta kisebb közösségekbe való visszahúzódás igazolja a könyv alaptéziseként szolgáló értékválság/értékváltozás gondolatát.

Az eredményekből az is határozottan kirajzolódik, hogy a hallgatókat leginkább a diploma megszerzése motiválta a felsőfokú tanulmányok megkezdésében. Ennek hátterében egyrészt a felsőfokú végzettség presztízse, másrészt az anyagi előnyök és a munkaerőpiacon való könnyebb érvényesülés álltak. A szerző megvizsgálta az intézmények továbbtanulásban játszott szerepét is. A hallgatók véleménye alapján a neveléstudományi intézetekben folyó munka jellege kiemelkedő az értékátadásban, hiszen például szolgálnak a tanárszakos hallgatók számára. Bebizonyosodott, hogy azok a hallgatók, akik tudatosan készültek a tanári pályára, sokkal befogadóbbak voltak a képzés tartalmára, ez pedig a sikeres szocializáció tekintetében lényeges. Érdekes megállapítás, hogy a tanári hivatás iránt elkötelezett hallgatókat a hagyományos értékek preferálása jellemezte, míg az effajta tudatosság hiánya általában materialista értékekkel párosult. Az adatok elemzé-

1 Jancsák, Csaba 2018 *Students of Teacher Education in Hungary: before and during the Bologna Process*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 157 oldal. ISBN 978-606-37-0282-2

se arra is fényt derített, hogy a tudatos karrierépítés összefügg tantárgy iránti érdeklődéssel is.

A könyv egyik legizgalmasabb kutatási kérdése a tanári hivatás társadalmi megbecsültségét járja körül. Érdekes eredmény, hogy a nappali és levelező tagozatos hallgatók is alacsonynak értékelték a szakma státuszát, egyedül a felsőoktatásban való oktatás számított magas presztízssűnek. Ugyanakkor a tanári pályára tudatos készülő hallgatók pozitívabban látták jövőjüket, mint kevésbé elkötelezett társaik. Hittek a tanári hivatás társadalmi hasznosságában, és sokkal jobban bíztak a sikeres munkaerőpiaci elhelyezkedésben is. Figyelemre méltó eredmény, hogy a tanárképzős hallgatók többsége a közép-fokú oktatásban, azon belül gimnáziumban szeretett volna tanítani.

Külön kiemelendő, hogy a könyv angol nyelven íródott, ugyanis ezzel az eredmények nemzetközi tudományos életben való disszeminációja is közvetlenül megvalósul. A bizonyíték alapú neveléstudományi kutatások felé orientálódással a szerző egy olyan tudományos diskurzusba kapcsolódik be, amely hosszú távon hozzájárulhat a hazai tanárképzés hatékonyságának javításához (pl. Csapó, Bodorkós, & Bús 2015; Csapó 2016).

A könyv értékes forrásként szolgálhat az oktatáspolitikai döntéshozók, oktatáskutatók és tanárképzők, valamint a gyakorló tanárok számára is. A téma aktualitását jól szemlélteti, hogy az ismertetett kutatások óta számos, szerkezeti és tartalmi elemeket egyaránt érintő változás történt a hazai tanárképzésben. Jancsák Csaba kutatásainak eredményei alapján a hallgatók értékvilágának alakulásában a globalizáció, a média és kortárs csoportok erősebb kontrolltényezőként jelennek meg, mint a felsőoktatási intézmény vagy a család. Mindez előrevetíti a megkezdett kutatómunka folytatásának relevanciáját.

Hivatkozások

- Csapó B. 2016 A tanárképzés és oktatás tudományos helyzete. *Iskolakultúra*, 26(2):3-18.
- Csapó B. – Bodorkós L. – Bús E. 2015 A tanárképző központok működési standardjainak és akkreditációs szempontjainak kialakítása. In A. Horváth H. & Gy. Jakab (Eds.) *A tanárképzés jövőjéről* (29-42). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI).
- Jancsák Cs. 2011 A tanárképzésben részt vevő hallgatók formálódó világa. In Ercsei K. – Jancsák Cs. (Eds.) *Tanárképzős hallgatók a bolognai folyamatban* (2010–2011). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), 27-50.
- Jancsák Cs. 2012 A tanárképzés hallgatói megítélése. In Balog I. – Balogh P. – Jancsák Cs. – Lencsés Gy. – Lőrinczi J. – Rácz A. – Vincze A. (Eds.) *A szociológia szemüvegén keresztül*. Szeged, Belvedere Meridionale, 107-121.
- Jancsák Cs. 2017 A tanárképzésben részt vevő hallgatók felsőoktatási életútja a középiskolától a tanári oklevélig. *Iskolakultúra* 24(5):18-27.
- Jancsák, Cs. 2018 *Students of Teacher Education in Hungary: before and during the Bologna Process*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.